

KU ScholarWorks

Besedje stare kmečke delovne šege na Koroškem – steljeraje

Item Type	Article
Authors	Benko, Anja
Citation	Benko, Anja. "Besedje stare kmečke delovne šege na Koroškem – steljeraje." Slavia Centralis. 1. (2010): 35-51. http://dx.doi.org/10.17161/SCN.1808.7322
DOI	10.17161/SCN.1808.7322
Rights	All articles are licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial 4.0 International License (CC-BY-NC)
Download date	2024-08-01 00:24:44
Item License	http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/
Link to Item	http://hdl.handle.net/1808/7322

Besedje stare kmečke delovne šege na Koroškem – steljeraje¹

ANJA BENKO

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160, SI – 2000 Maribor;
anja.benko@gmail.com

SCN III/1 [2010], 35–51

V prispevku v obliki narečnega slovarja predstavljam besedje stare koroške kmečke delovne šege – steljeraje. Izhodišče je DVD-posnetek, ki so ga naredili domačini na kmetiji Golak na Dolgi Brdi pri Prevaljah na Koroškem leta 2007. Koroško mežiško delovno besedje s področja steljeraje je primerjano s koroškim podjunskim.

The article presents the lexis of an old Carinthian working custom *steljeraja* in the form of a dialect dictionary. The lexis is based on a film on DVD made by the locals on the Golak's farm in Dolgo Brdo near the town of Prevalje na Koroškem in 2007. The aim of the article is to juxtapose and compare the two Carinthian dialects based on the old farming procedure *steljeraja*, namely, (1) the Carinthian Mežica dialect (*koroško-mežiško*) and (2) the Carinthian Podjuna dialect (*koroško-podjunsko*).

Ključne besede: kmečko opravilo, steljeraja, koroško narečje, narečni slovarček

Key words: farm chores, *steljeraja*, Carinthian dialect, dialect dictionary

1 Uvod

V prispevku osvetlujem in prikazujem staro koroško opravilo – steljerajo. Posebno pozornost bom namenila predstavitvi tega običaja in njegovi jezikovni podobi.

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega projekta J6-2238 z naslovom Slovenski jezik v stiku evropskega podonavskega in alpskega prostora, ki ga financira Agencija za raziskovalno dejavnost RS; odgovorni nosilec projekta je red. prof. dr. Marko Jesenšek.

Kmečka opravila (steljeraja, požigalništvo, gnojvoža, mlatev, košnja, teritev, žetev, nosačija, kožuhanje ...) so včasih opravljali ročno in v velikih skupinah, a so jih zaradi napredka mehanizacije začeli opuščati v 60. letih 20. stol.

Leta 2007 so se na kmetiji Golak na Dolgi Brdi pri Prevaljah na Koroškem odločili, da bodo posneli steljerajo. Šego so dokumentirali v modernem videozapisu (DVD). Uporabljali so staro kmečko orodje, se trudili slediti vsem običajem in navadam, ki jih je steljeraja včasih zahtevala. V 67-minutnem filmu je sodelovalo 31 ljudi, posnel in uredil ga je Janko Tomaž, 'narečni' komentar pa je dodal domačin Mitja Šipek.²

Komentar sem najprej fonetično zapisala,³ na podlagi zapisa izdelala narečni slovarček, nato pa sem besede primerjala z do sedaj edinim sistematično zbranim besedjem o steljeraji v diplomskem delu Tine Zagernik.⁴ Besede, ki jih avtorica ni zapisala in niso bile omenjene na DVD-filmu, sem preverila na kmetiji Golak na Dolgi Brdi.

2 Predstavitev steljeraje

Steljeraja je bila znana v spodnjem delu Mežiške doline, poznali pa so jo še na Smrekovcu in Uršlji gori. Ko so bila vsa nujna dela opravljena, so morali kmetje v drugi polovici oktobra priskrbeti še steljo za živino. Pripravljali so jo na različne načine: iz vej iglavcev, grabili so listje, želi praprot in mah. Za pomoč so poprosili domačine.

Na kmetiji so imeli že nekaj dni pred opravilom dovolj dela s pripravami (iz mlina so pripeljali vreče moke, iz katere so ženske pekle beli in črni kruh, moški so zaklali ovco). Ko je napočil čas steljeraje, se je po poteh proti kmetiji že navsezgodaj zaslišalo vriskanje in petje. Veljalo je, da so zelo spoštovali tistega, ki je prišel prvi, ga tisti dan ves čas hvalili in slavili vse leto, v nasprotju s tem pa so iz zadnjega brili norca in pravili, da je 'prignal tele'. Steljeraje niso imeli tisti kmetje, ki so steljo sami pripravljali sproti (Oder 1992: 285–286; Ficko 1965: 163). Skupna dela so bila razdeljena v dva dela. V prvem je vsak opravljal določeno delo, zabavnejši del je bil na vrsti na koncu. Pomembno vlogo je imela hrana, zlasti obilna večerja z različnimi in s številnimi jedmi (Oder 1992: 281–282). Pri delu so se uporabljala različna orodja (sekire, krampižlje/kremplje – priprave za plezanje po drevju, lestve ipd.). Konec 19. stoletja so steljo pridobivali s klestenjem vej stoječega iglastega drevesa. To delo so opravljali moški. Nekateri so na tleh 'košutili', sekali koše in čedili tla. Ženske

² Rojen 5. 9. 1926 v Šentanelu nad Prevaljami, živi na Prevaljah.

³ Govor gospoda Šipka že vidno odstopa od narečne osnove. Iz zapisa komentarja je razvidno, da je bil govorec vnaprej pripravljen, saj je moral slediti dogajanju in gibajoči se sliki na filmu, to pa v spontanem govoru skoraj ni mogoče.

⁴ Tina Zagernik, 2001, *Besedje koroškega delovnega običaja steljeraja na Strojni*, mentorica dr. Vera Smole, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.

so odsekane veje zlagale na kupe, imenovane 'vlaki', ki so jih nekateri sproti spravljali domov pod streho, drugi so jih do zime pustili v gozdu in spravili, ko so imeli čas in je bil dober sanenec. Doma so steljo sekali z 'računom'. V začetku 20. stoletja so način klestenja dreves opuščali in so jih začeli podirati, jim oklestili veje in spravili steljo. Namesto sekanja stelje s sekiro so v času kraljevine SHS začeli uporabljati slamoreznico. Steljo so klestili tako dolgo, dokler gospodar ni ugotovil, da je imajo dovolj za svoje potrebe. Med delom so se pogovarjali, vriskali in peli. Navadno so šele v mraku odšli nazaj na kmetijo (Oder 1992: 285–286; Ficko 1965: 163).

Gospodinja je ob steljeraji napekla vrsto dobrot, ki jih je predpisoval jedilnik: pšenični kruh s sirom in z jabolki, pečene in kuhane štruklje, kuhana mrzla jabolka, pečen močnik, šarkelj (okrašen s svečami in pušeljcem), krompirjevo ali svinjsko juho s kruhom, žgance, jegliče (kuhane na mleku), krompirjev močnik s svinjskim mesom, ovčje meso, štrudelj, krofe, pili so mošt in žganje ... Za popotnico so steljerajevci dobili hlebec belega kruha (Kunaver 1999: 59–60). Glavna pojedina je bila zvečer, ko so se umili in zbrali v hiši pri večerji. Prežihov Voranc omenja, da je pri večerji doživel dvajset 'riht'. Prve so ljudje menda še pojedli, medtem ko so druge puščali. Sama večerja naj bi trajala 4–5 ur (Oder 1992: 286; Ficko 1965: 163).

Po večerji je sledil višek dneva – zabava z različnimi igrami, šalami, plesom na glasbo frajtonarice, petjem, poslušanjem citer ... Ena od iger se je imenovala 'lov na pušelj'. Hči ali dekla je v hišo na krožniku prinesla majhen šarkelj, okrog njega so bile nataknjene cigare in sveče. Sredi šarklja je bil okrašen pušelj. Kdo ga je dobil, je bilo odvisno od zmage v igri 'pipalci' ali 'pušelj loviti'. Med skupino fantov so vrgli smrekov vršič ali kakšen drug predmet. Zmagovalci so za nagrado dobili pozlačene cigare, pušelj ali darilo v denarju, ki je bil vtaknjen v jabolko. Igricam je sledil ples. Igrali so na frajtonarico, bas in klarinet (Oder 1992: 286; Ficko 1965: 164). Izročitev glavnega pušelja je opisal tudi koroški pisatelj Prežihov Voranc.⁵

Kadar so opravljali steljerajo na dveh kmetijah hkrati, se je zgodilo, da so eni poslali drugim 'abšajdasnik', ki je vseboval ostanke hrane in pušljc iz kopriv. Tega je navadno prinesel našemljen moški. Ker je bila takšna podtaknitev 'darila' za kmeta sramota, so skušali 'abšajdasnika' vrniti pošiljavcem (Ficko 1965: 164).

⁵ Prežihov Voranc, *Steljeraja*, Zbrana dela II, Ljubljana, 1965.

3 Koroška narečna skupina⁶

3.1 Govor vasi Šentanel

Šentanel nad Prevaljami je bil naseljen že v času naseljevanja Podjune in Koroške (12. in 13. stoletje). Obstaja domneva, da se je na področju Mežiške doline in Podjune govorilo enotno narečje, a je to zaradi odprtosti doline proti vzhodu vedno bolj podlegalo sosednjim, štajerskim govorom. Jezikovni vplivi so bili šibki predvsem na področju Šentanela, Strojne in v drugih hribovitih predelih, ki ležijo severno od reke Meže. Zaradi geografskega položaja teh krajev je torej govor ohranil tudi podjunske poteze.

Tine Logar uvršča Šentanel nad Prevaljami v koroško narečno skupino – v podjunsko-mežiško narečje (Logar 1975: 65). Za Mikica (1974: 7) je to najvzhodnejši del podjunskega narečja. Ramovš je to narečje imenoval mežiško-koroško narečje s štajerskimi elementi. Govor Šentanela bi lahko torej označili kot prehodni govor med podjunskim in mežiškim narečjem.

3.2 V osnovi ima govor poteze podjunskega narečja (npr. pojavi *a* za *ɔ*, *ɔ* v dolgih zlogih, labiovelarizacija $\bar{a} > \bar{o}$, razvoj $l' > l$, $n' > n$, prehod $l > u$), na drugi strani pa se ta govor oddaljuje od podjunske osnove in se približuje mežiški (npr. izguba nazalnosti, izguba intonacijskega razlikovanja, določene pozicijske skrajšave vokalov). Glasoslovje tega narečja ne pozna intonacijskih opozicij, vsi naglašeni samoglasniki so padajoče intonirani in govor je doživel vse naglasne pomike. Samoglasniki so samo ustni, nosniki so se raznosnili. Poznajo dolge in kratke, naglašene in nenaglašene samoglasnike. Dolgi so vedno naglašeni, medtem ko so lahko kratki naglašeni ali nenaglašeni. Slednji nastopajo pred naglašenim zlogom ali za njim (Mikic 1974: 7). Kratki naglašeni samoglasniki so možni samo v zadnjih ali edinih besednih zlogih. Njihovo število je v govoru razmeroma veliko, to pa zaradi izvedenega terciarnega naglasnega umika ter nekaterih pozicijskih skrajšav dolgih samoglasnikov.

Nenaglašeni polglasnik je rezultat moderne vokalne redukcije, močne v vokalnem sistemu nenaglašanih samoglasnikov.

Konzonantizem je razmeroma preprost in razvojno ni doživel večjih sprememb. Največje so prestali palatalni glasovi (npr. $l' > l$, $n' > n$) in velarni *l*, ki je na koncu besede in pred *o*, *a*, *u* prešel v *u*. Sekundarne palatalizacije velarov ni, redki pa so tudi refleksi za drugo praslovansko palatalizacijo. V soseščini več soglasnikov je prihajalo do asimilacijskih in disimilacijskih pojavov. Pri tem je delovala tendenca k poenostavitvi konzonantnega sistema. Znana sta štekanje in švapanje, *l'* je izgubil palatalnost, za *n'* pa se med samoglasniki govori *j*, sicer *n*.

⁶ Več o tem glej pri Benko (2008: 219–234); Logar (1975: 107–108); Greenberg (2002: 27); Mikic (1974); Zorko (1998: 179); Zorko (2009: 33–49).

4 Slovarček besed

Namen prispevka je v obliki slovarčka predstaviti narečno delovno izrazje, povezano s steljerajo. Pri izbiri besedja mi je bilo izhodišče narečno besedilo z DVD-posnetka. V slovar je vključeno besedje, ki se nanaša na predmete ali opravila v zvezi s steljerajo (način dela, spravilo stelje, orodje, hrana, zabava), in besedje, ki sodi v splošni besedni zaklad koroškega narečja. V nadaljevanju razlagam obliko slovarskega sestavka ter predstavljam primerjavo z delom Tine Zagernik in analizo besedja.

4.1 Sestava slovarskega sestavka

Poknjžena iztočnica je zapisana krepko. Za dvema navpičnicama sledi fonetična narečna ustreznica v prvi/osnovni in drugi slovarski obliki, njej pa besednovrstna oznaka iztočnice. Samostalniku je dodana roditeljska končnica, tej pa označba spola (m, ž, s), ponekod tudi števila (mn.), pridevnik ima zapisane končnice za ženski in srednji spol, glagol pa končnico za prvo osebo ednine ter označbo za vid (dov., nedov.). Iz ležečega tiska je razvidna pomenska razlaga, ki se v večini primerov opira na SSKJ. Več pomenov je znotraj leksema označenih s krepko zapisanimi številkami. Pomenski razlagi sledi fonetično zapisano ponazarjalno gradivo.

V oglatem oklepaju je za primerom rabe besede navedena razlaga, ki se opira na etimološke slovarje (Bezljajev *Etimološki slovar slovenskega jezika* in Snojev *Slovenski etimološki slovar*) in druge priročnike ter slovarje (*Deutsche Lehnwörter im Slovenischen* Hildergard Striedter-Tempsove, *Nemško-slovenski slovar* in *Slovensko-nemški slovar* Janeza Gradišnika, Debenjakov elektronski *Nemško-slovenski slovar*). Če besede v omenjenih slovarjih in priročnikih ni mogoče najti, oglatih oklepajev ne navajam.

Temu delu sledi preverba besede v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (označba: SSKJ) in v Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju*⁷ (označba: Plet.), in sicer je z znakom »+« označeno, da se beseda v slovarju nahaja z istim pomenom kot v narečju, z »-« da besede v njem sploh ni in z znakom »p-« da ima beseda v slovarju drugačen pomen kot v narečju.

4.2 Slovarček⁸

avbeten || 'a:ʊbetən -tna -tno prid. *neroden* 'Kəkər 'a:ʊbetno zg'wa:da, pa ʉ'sə 'tu:ə ne gr'ɛ 'čri:əs 'mɛ:je to'va:rištva. SSKJ – Plet. –

⁷ Transliterirana izdaja.

⁸ Zaradi prostorske omejitve navajam le 70 besed (44,02 %) od skupaj 159.

avženga || 'a:užŋga -e ž *kmetija* /.../ po'si:əbno na 'vɛ:čjix pawər'ni:jax pa so 'mərli za nas'ti:əu pos'kərbet na stele'ra:jax, 'ka:mor so po'wa:blɪ 'tɔt so'sɛ:de. 'A:na 'ta:kix pawər'ni:j je 'Gɔ:lakowa 'a:užŋga. SSKJ– Plet.–

bart || 'bart m star. s števnikom ali z izrazom količine *krat* Ta d'ru:go 'bart pa se po'mi:rijo dek'lɛ:te. [izposojeno iz srvnem. *ein vart* 'enkrat' (Bezljaj 1976: 12)] SSKJ+ (star.) Plet. +
venčbart || 'we:nč'ba:rti prisl. *izraža več ponovitev* 'Cux 'ža:go w'ləčt, ki jo je 'dɔns za'mɛ:njawa mo'to:rka, je b'wɔ xu'di:čewo 'təško 'dɛ:wo. Pa sta se 'we:nč'ba:rti 'mərwa 'dɛ:da za'mɛ:njat z d'ru:gim d'wi:əma, da sta se 'wa:xko 'ma:wo o'tpo'či:wa. SSKJ+ Plet. +

birt || 'bi:rt -a m *gospodar* M'wa:di, 'mo:čni 'dɛ:di pa so se sp'ra:jli nad sm'rɛ:ke, 'ki:re je 'bi:rt op'sɔ:do na s'mərt. [nem. der *Hauswirt* 'gospodar'] SSKJ+ Plet.–

buren || 'bu:rən -na -no prid. *slab* 'Tam 'lɔ:jtərnɪk z'vərnejo, da se 'ma:x zwa'li: pred 'nɔ:ten, k'jir ga že 'ča:ka s'ta:ri 'Ga:špər s s'tɛ:lnico u 'ro:ki. /.../ En 'ca:jt 'si:əka, 'pɔl si na'ba:še 'fa:jfo, u'mi:əs po'tɛ:ne 'kak 'dɔ:ux po'ži:rək 'mo:šta al pa pərpove'du:je dogo'di:ušəne rado'vɛ:dnim zi'ja:lom, 'kə so se nab'ra:li o'ku:wo n'je:ga in se 'ču:dijo, 'kək da si s'ta:ri 'Ga:špər še ni ot'sɛ:ko 'pərstoʊ, ko 'tək 'bu:rno 'vi:di, če g'lix ma 'a:ne s'ta:re c'vi:karje na 'nɔso. [pslovan. **slābъ* 'slaboten, šibak' (Bezljaj 1995: 252–253)] SSKJ+ Plet. +

ceug || 'cɛ:ux -xa m *orodje* U'sak si po'i:še tap'ra:vi 'cɛ:ux za 'dɛ:wo. [nem. das *Werkzeug* 'orodje'] SSKJ– Plet.–

cug žaga || 'cux 'ža:ga -e ž *dvoročna žaga z nazobčanim listom za žaganje* 'Pɔ sta pa d'wa: 'mo:čna 'dɛ:da 'cux 'ža:go w'li:əkwa 'səm pa 'tɔ:ta 'tuj 'pɔʊ 'u:re, po'si:əbno še, če je b'wa sm'rɛ:ka 'tɔ:usta. 'Cux 'ža:go w'ləčt, ki jo je 'dɔns za'mɛ:njawa mo'to:rka, je b'wɔ xu'di:čewo 'təško 'dɛ:wo. Pa sta se 'we:nč 'ba:rti 'mərwa 'dɛ:da za'mɛ:njat z d'ru:gim d'wi:əma, da sta se 'wa:xko 'ma:wo o'tpo'či:wa. [nem. der Zug *poteg*; nem. die Säge *žaga*; die Zugsäge *dvoročna žaga*] SSKJ– Plet.–

črničevac || čər'ni:čouɕ -uɕa m *borovničevac* 'Na:jprej se 'ma:wo potp're:jo s š'ta:mpər'ɔm tal'bɔ:lšega – čər'ni:čouɕa. SSKJ+ (nar. severovzhodno) Plet.–

delati || 'di:əwati 'di:əwam nedov. **delati na roke** || 'di:əwati na 'ro:ke 'di:əwam na 'ro:ke nedov. *opravlja ti delo na določnem področju s pomočjo rok* U s'ta:rix 'ca:jtix, 'kɔ 'še ni b'wɔ 'nɛ 'cɛ:st pa ne e'lɛ:ktrike pa 'tuj k'mɛ:čke mexani'za:cije 'ni:so poz'na:li, se je na 'pa:uɾɛx de'wa:wo u'sɛ na 'ro:ke. SSKJ+ Plet. +

delo || 'dɛ:wo -a s *delanje, vezano na določeno področje* Med najsta'rɛ:jšimi x'wa:pəc 'Ga:špər s s'vo:jimi 'ɔ:semde'se'ti:mi 'li:ətami po'ča:si k'ra:wla za n'ji:mi, če g'lix je do'lɔ:čen le za s'tɛ:lo 'se:kat, kar je 'bɔl 'wa:xko 'dɛ:wo. 'Dɛ:wa bo 'mɛ:ʊ za 'ci:əwo 'zi:mo. SSKJ+ Plet. +

enbart || 'an'bart prisl. *izraža, da kaj nima ponovitve* Na 'an'bart pa pərle'ti: met ple'sa:uɕe 'bu:ča, na'fi:lana z ano reč'jo, ko ne di'ši:, smər'di: pa. SSKJ+ Plet. +

farba || 'fa:ɾba -e ž *barva* Ko'ɾo:ški 'mošt je 'ču:dežna pi'ja:ča. 'Ma z'wa:to-ro'me:no 'fa:ɾbo in s'te:če po k'ɾo:fo ko naj'bu:lše 'vi:no. 'Ma pa 'ču:dežno 'mu:əč. [nem. die *Farbe*] SSKJ– Plet.+

flaškon || flaš'kɔ:n -a m *velika opletena trebušasta steklenica, pletenka* 'Li:əpe ko de'vi:ca Ma'ri:ja s flaš'kɔ:nom ū 'ro:kex, 'ki:ər 'nošta pi'ja:čo – ko'ɾo:ški 'mošt od 'wa:nskega 'lɛ:ta, ko je 'sa:dje obro'di:wo. [prevzeto iz nem. *flasche* 'steklenica' (Snoj 1997: 127)] SSKJ+ (pog.) Plet.–

frišno || fri:šno prisl. *veselo* Za 'ta:ke 'dɛ:wo si na 'no:ge pɾ'wɛ:žejo k'rɛ:mple, da 'wa:xko 'tək ko 'ɔpice z'li:əzejo 'tɔt na 'vɔɾx sm'rɛ:ke, 'kir fri:šno za'ju:ckajo. [izposojeno iz srvn. vrisch, nvn. *Frisch* 'svež' (Bezljaj 1976)] SSKJ– Plet.+

fura || 'fu:ra -e ž *prevoz, vožnja* In 'tək p'ri:de 'fu:ra s'rɛ:čno do 'du:əma. [prevzeto iz nar. nem. *fuhren*, kar ustreza knjiž. nem. *führen* 'voditi, peljati'] SSKJ+ (nižje pog.) Plet.–

furm || 'fu:ɾm -a m *način, metoda* 'Tut na 'tak 'fu:ɾm se na stele'ra:jax spoz'na:jo m'wa:di 'lɛdi /.../ [izposojeno iz bav. avstr. *Furm* (Bezljaj 1976: 133)] SSKJ– Plet.–

furman || 'fu:rman -a m *kdor vozi, prevaža s konjsko vprego* Za'tu:ə 'fu:rman ū'ta:kne an 'kɔŋ met šp'ri:kle 'za:dnix ko'li:əs, da se ne 'su:čejo. [nem. *der Fuhrmann*] SSKJ+ (pog.) Plet.–

gospodinja || gospo'di:na -e ž **1.** *ženska, ki opravlja ali vodi domača, hišna dela* Gospo'di:na pa 'či:əre ū ku'xi:ji pa 'pɔɾp'ra:ɯlajo 'kɔ:što za 'ma:lco pa za i'ži:no. **2.** *gospodarjeva žena* Ko je mi'ni:wo 'pɔɾ 'ur 'dɛ:wa pa 'tuj 'ka:ka 'pɛ:səm se je 'ču:wa, se na 'ɾo:bo 'le:sa pɔɾ'ka:že gospo'di:na s 'ko:ɾpom na g'wa:wi. Ū 'ko:ɾpo so na'di:əwane ū'sɛ 'so:ɾte dob'ɾo:te za 'ma:lco – kwo'ba:se, 'sir pa 'pa:wɟški k'rux. [izvedeno od *gospod* s sufiksom *-yniza* *gospod* je najbolj verjetna razlaga iz **gostb-pod-b* < **ghostipots* (Bezljaj 1976: 164)] SSKJ+ Plet.+

holcar || 'ɔ:lcar -ja m *drvar, kdor se poklicno ukvarja z napravljanjem drv* S'ta:ri, is'ku:šeni 'ɔ:lcarji so 'mɛ:li 'wɛ:ɯko 'dɛ:wa, da so sm'rɛ:ko zv'li:əkli na f'ra:je, da so jo 'wa:xko okles'ti:li. [nem. *der Holzhauer, der Holzer*] SSKJ– Plet.–

ibržen || 'i:bɔɾžɔn -na -no prid. *tisti, ki je odvečen* Če je š'kɔ:da sm'rɛ:ko 'pɔ:dɔɾt, s'tɛ:le je pa pre'ma:wo, je t'ri:əbe z'le:st na sm'rɛ:ko in od'se:kat 'təste 'vɛ:je, 'ko so 'na:jboɟ 'i:bɔɾžne. [nem. *überflüssig* 'odvečen'] SSKJ– Plet.–

ižina || i'ži:na in ju'ži:na -e ž *kosilo* Gospo'di:na pa 'či:əre ū ku'xi:ji pa 'pɔɾp'ra:ɯlajo 'kɔ:što za 'ma:lco pa za i'ži:no. [pslovan. *južina* je izpeljano iz pslovan. *jugb*, sloven. *jûg*, ker je bil to prvotno obed, ki so ga jedli opoldne, ko je Sonce najbolj na jugu (Snoj 1997: 206)] SSKJ– Plet.–

kol || 'kɔŋ 'kɔ:wa m *dolg, srednje debel, v prerezu navadno okrogel lesen predmet* Za'tu:ə 'fu:rman ū'ta:kne 'an 'kɔŋ met šp'ri:kle 'za:dnix ko'li:əs, da se ne 'su:čejo. [splošnoslovan. (Bezljaj 1982: 54)] SSKJ+ Plet.+

konj || 'kɔ:jn -a m *domača žival, ki se goji zlasti zaradi vprege in ježe* 'Dɔns, ko ni 'ku:əs 'najt 'wo:loŋ, smo pa zap're:gli 'kɔ:jna, da se 'ɾo:ba sp'ra:ji 'du:əmo. [splošnoslovan. (Bezljaj 1982: 62)] SSKJ+ Plet.+

kopanje || ko'pa:ne glagolnik od kopati *dobivati, jemati kaj iz zemlje z odstranjevanjem zemeljskega materiala* Be'si:əda 'ko:šna 'mo:rda ni 'ta p'ra:wa, 'bəl ge'na:u bi 'rəkli ko'pa:ne 'ma:xa. [splošno slovan. (Bezljaj 1982: 64)] SSKJ+ Plet.+

kos || 'ku:əs prisl., nav. ekspr., z dajalnikom, v povedni rabi, v zvezi *biti kos izraža, da je kdo telesno ali duševno dovolj močen za izvršitev določenega dela* U s'ta:rix 'ca:jtix so u 'lɔ:jtərnik up'rɛ:gli 'wo:le. 'Dɔns, ko ni 'ku:əs 'najt 'wo:loʊ, smo pa zap'rɛ:gli 'kɔ:jna, da se 'rɔ:ba sp'ra:ji 'du:əmo. SSKJ+ Plet.+

kosa || 'ko:sa -e ž *orodje z dolgim rezilom in dolgim ročajem za košenje trave* Po'pɔ:ʊdne se je za'čɛ:wa 'ko:šna 'ma:xa. /.../ Za 'ta:ko 'ko:šno so na'rɛ:te po'si:əbne 'ko:se, p'rɛ:ca 'bəl k'ra:tke ko pa 'təste za t'ra:wo. SSKJ+ Plet.+

košnja || 'ko:šna -e ž **košnja maha** || 'ko:šna 'ma:xa -e -a ž *delo, dejavnost, povezana s pospravljanjem maha v gozdu* Po'pɔ:ʊdne se je za'čɛ:wa 'ko:šna 'ma:xa. Be'sɛ:da 'ko:šna 'mo:rda ni 'ta p'ra:wa, 'bəl ge'na:u bi 'rəkli ko'pa:ne 'ma:xa. Za 'ta:ko 'ko:šno so na'rɛ:te po'si:əbne 'ko:se, p'rɛ:ca 'bəl k'ra:tke ko pa 'təste za t'ra:wo. Ko'si:jo pa 'wa:xko le 'močni m'wa:di 'dɛ:di, ko 'mərjo 've:det, 'kək se 'za:čne. 'Na:jprej je t'ri:əbi ot'ko:pat 'pərvi 'kɔ:ʊtər 'ma:xa, da 'pɔle 'kɔ:pleš nap'rɛ:ji in 'kɔ:ʊtər po'ti:skaš p'rɛt 'sɛ:bo. 'Ma:x je 'təžek, po'si:əbno še po 'dəžo in je p'ra:va šinta'ri:ja še za m'wa:de. 'Kɔ:ʊtər sp'ru:əti na'la:gajo na 'lɔ:jtərnik. SSKJ+ Plet.+

kovter || 'kɔ:ʊtər -ra m **kovter maha** || 'kɔ:ʊtər 'ma:xa -ra -a m *odeji podobna debelina maha, ki jo je steljerajevc v gozdu potiskal pred sabo* 'Na:jprej je t'ri:əba ot'ko:pat 'pərvi 'kɔ:ʊtər 'ma:xa, da 'pɔle 'kɔ:pleš nap'rɛ:ji in 'kɔ:ʊtər po'ti:skaš p'rɛt 'sɛ:bo. 'Ma:x je 'təžek, po'si:əbno še po 'dəžo in je p'ra:va šinta'ri:ja še za m'wa:de. 'Kɔ:ʊtər sp'ru:əti na'la:gajo na 'lɔ:jtərnik. [za sloven. oblike je treba izhajati iz srvnem. *kolter, kulter* 'prešita vatrana odeja' (Bezljaj 1982: 75)] SSKJ+ (nižje pog.) Plet.–

krepelj || k'rɛ:mpɔ -a m *krampež – železna priprava z ostrimi konicami za načevlje, ki služi za plezanje* Za 'ta:ko 'dɛ:wo si na 'no:ge p'r'wɛ:žɛjo k'rɛ:mple, da 'wa:xko 'tək ko 'ɔpice z'li:əzɛjo 'tɔt na 'vɔrx sm'rɛ:ke, 'kir f'ri:šno za'ju:ckajo. [izposojeno deloma iz srvnem. *krempl*, demin. h *krampe* 'krepelj' (Bezljaj 1982: 88)] SSKJ+ (nar. kor.) Plet.+

lahek || 'wa:xek -xka -xko prid. *za katerega ni potreben velik trud, spretnost* Med najsta'rɛ:jšimi x'wa:pɛc 'Ga:špər s s'vo:jimi 'ɔ:semde'sti:mi 'li:ətami po'ča:si k'ra:wla za n'ji:mi, če g'lix je do'lɔ:čen le za s'tɛ:lo 'se:kat, kar je 'bəl 'wa:xko 'dɛ:wo. [splošno slovan. (Bezljaj 1982: 120)] SSKJ+ Plet.+

les || 'li:əs 'le:sa m *gozd* 'Po:le pa 'bi:ca, za n'jɔ pa u'si d'ru:gi, m'wa:di stele'ra:joʊci, g'rɛ:jo u 'li:əs. [splošno slovan. *lěsъ* morda iz ide. **lēso-* (Bezljaj 1982: 135)] SSKJ+ (knjiž.) Plet.+

lojtrnik || 'lɔ:jtərnik -a m *voz z lestvi podobno pripravo na straneh* 'Ba:be so s'tɛ:lo name'ta:le na 'lɔ:jtərnik, da ga 'fu:rman od'pɛ:le 'du:əmo. U s'ta:rix 'ca:jtix so u 'lɔ:jtərnik up'rɛ:gli 'wo:le. 'Dɔns, ko ni 'ku:əs 'najt 'wo:loʊ, smo

pa zap'rę:gli 'kõ:jna, da se 'rõ:ba sp'ra:ji 'du:əmo. [izposojeno iz srvnem. *leiter(e)*, srvnem. bav. *lõiter* (Bezljaj 1982: 148)] SSKJ+ Plet.+

lov || 'lõu 'lõ:va m **lov za pušeljč** || 'lõu za 'pu:šõlc 'lõ:va za 'pu:šõlc m *ljudska igra pri steljeraji* Ta g'la:une na 'ko:nco stele'ra:je pa so 'lu:tske 'i:gre u'sex 'sõrt. 'Dõns 'võčər je b'wa 'pərva 'lõu za 'pu:šõlc. [splošno slovan. (Bezljaj 1982: 152); pušeljč – prevzeto iz nepreglašene bav. avstr. oblike *Puschel* 'šopek' (Bezljaj 1982: 138)] SSKJ+ Plet.+

mah || 'ma:x -a ž *rastlina brez pravih cvetov in korenin, ki raste na vlažnih, senčnih krajih* Po'põ:udne se je za'čę:wa 'ko:šna 'ma:xa. [splošno slovan. (Bezljaj 1982: 160)] SSKJ+ Plet.+

mošt || 'mošt 'mo:šta m *sladek sok iz mletega, mečkanega grozdja, sadja, jabolčnik* Ko'rõ:ški 'mošt je 'ču:dežna pi'ja:ča. /.../ 'Ma pa 'ču:dežno 'mu:əč. Po 'a:nem 'li:třõ za'põ:je 'tuj ta 'mu:tasti, 'kõ 'ma 'mošt 'kər 'nę:ki alko'hõ:la. Za 'ca:jta s'ta:re 'A:ustro-'Q:grske so ga imeno'va:li 'ki:nder 'mõ:xer, po 'na:še "izdelo'va:lec ot'ru:ək". Zgodo'vi:narji tər'di:jo, da je za'tu:ə na Ko'rõ:škem b'wõ 'tę:iko ne'za:konskix ot'ru:ək, pa ne za'tu:ə, kot tr'di:jo 'a:ni, da 'ma:jo Koro'si:ce 'ta:ko na'wa:do, če ji 're:čęš "dõu se u'sę:di", se pa w'le:že. [izposojeno iz srvnem. *most* 'mlado vino, sadjevec' (Bezljaj 1982: 196)] SSKJ+ Plet.+

nafilean || na'fi:lan -a -o prid. *napolnjen* Na 'an'bart pa pərle'ti: met ple'sa:uce 'bu:ča, na'fi:lana z ano reč'jõ, ko ne di'si:, smər'di: pa. [nem. *füllen* polniti, napolniti] SSKJ– Plet.–

netiti || 'ni:ətit -im nedov. *delati, povzročati, da nastane ogenj* 'Ci:əwa ku'xi:ja je di'sa:wa po s'mo:li, 'ka:dar se je 'ni:ətwo s 'pa:cłni. SSKJ+ Plet.+

ogenj || 'õ:jgən -na m *pojavn, pri katerem oddaja snov ob spajanju s kisikom svetlobo in toploto* 'Vę:je se raz'si:əka za 'pa:cłne, 'ko 'tək 'lõpo go'ri:jo na ot'pərtem 'õ:jgno pa 'tõj u š'po:'re:rto, 'tam, kjer so se 'təste 'ca:jte že 'wa:xko pər'wõ:šli 'tak 'lu:ksus. SSKJ+ Plet.+

okleševanje || okleše'wa:ne nedov. *oklestiti – s sekiro odstraniti (drevesu) veje* Za okleše'wa:ne so b'le po na'wa:di do'lõ:čene 'ba:be pa še 'kak pas'ti:r. SSKJ– Plet.–

pacelj || 'pa:cł -na m *dolg, srednje debel, v prerezu navadno okrogel lesen predmet* 'Vę:je se raz'si:əka za 'pa:cłne, 'ko 'tək 'lõpo go'ri:jo na ot'pərtem 'õ:jgno pa 'tõj u š'po:'re:rto, 'tam, kjer so se 'təste 'ca:jte že 'wa:xko pər'wõ:šli 'tak 'lu:ksus. SSKJ– Plet.–

paver || 'pa:wər -ra m *kmet* U s'ta:rix 'ca:jtix, 'kõ 'še ni b'wõ 'nę 'cę:st pa ne e'lę:ktrike pa 'tuj k'mę:čke mexani'za:cije 'ni:so poz'na:li, se je na 'pa:urex de'wa:wo u'sę na 'ro:ke. [nem. der Bauer *kmet*] SSKJ+ (nižje pog.) Plet.–

pavernija || pawər'ni:ja -e ž *kmetija* 'Tuj ž'wa:di je b'wõ 'wę:iko, po'si:əbno na 'vę:čjix pawər'ni:jax pa so 'mərli za nas'ti:əu pos'kərbet na stele'ra:jax, 'ka:mor so po'wa:bli 'tõt so'sę:de. SSKJ– Plet.–

pavrški || 'pa:wřski -a -o prid. *kmečki* U 'ko:rpo so na'di:əwane u'sę 'so:rte dob'rõ:te za 'ma:lco – kwo'ba:se, 'sir pa 'pa:wřški k'rux. [nem. bäuerisch *kmečki*] SSKJ– Plet.–

ploh || p'wo:x -a m *debelejši ploščat kos lesa iz podolžno razžaganega debela* 'Dę:di pa so 'de:blo raz'ža:gali na p'wo:xę. [izposojeno iz srvnem. *bloch, bloc*, bav. nem. *plach* 'Holtzblock' (Bezljaj 1995: 60)] SSKJ+ Plet.+

pob || 'pu:əb -a m *fant, deček* 'Na:jprej se za'že:nejo 'pu:əbi za g'wa:tko o'lu:pleno 're:po, na'ma:zano z 'žę:fo, da je s'pō:ųska. [prevzeto iz srvnem. bav. *puobe* (Bezljaj 1995: 65)] SSKJ+ Plet.+

podreti || 'pō:dərt -drem dov. s *silo narediti, da kaj pride iz pokončnega položaja na tla* Če je š'kō:da sm're:ko 'pō:dərt, s'tę:le je pa pre'ma:wo, je t'ri:əbe z'le:st na sm're:ko in od'se:kat 'təste 'vę:je, 'ko so 'na:j'boļ 'li:bəržne. SSKJ+ Plet.+

podurhati || po'du:rxati -am dov. *hitro oditi, zbežati* 'Təsti, ki jo 'vərže med ple'sa:ųce, jo 'mərə 'xi:tro po'du:rxat. SSKJ+ (pog., ekspr.) Plet.–

privezati || p'wę:zati p'wę:zem dov. z *vrvo, trakom, verigo pritrditi* Za 'ta:ko 'dę:wo si na 'no:ge p'wę:žęjo k're:mple, da 'wa:xko 'tək ko 'ō:pice z'li:əzejo 'tōt na 'vərɣ sm're:ke, 'kir f'ri:šno za'ju:ckajo. SSKJ+ Plet.+

pušeljc || 'pu:šəlc -a m *šopek* Ta g'la:ųne na 'ko:nco stele'ra:je pa so 'lu:tske 'i:gre ũ'sęx 'sōrt. 'Dōns 'vəčər je b'wa 'pərva 'loų za 'pu:šəlc. [prevzeto iz nepreglašene bav. avstr. oblike *Puschel* 'šopek' (Bezljaj 1995: 138)] SSKJ+ (pog.) Plet.+

repa || 're:pa -e ž *pripomoček pri igri na zabavi po steljeraji, pri kateri so beli del repe namilili, udeleženci steljeraje pa so jo skušali uloviti* 'Na:jprej se za'že:nejo 'pu:əbi za g'wa:tko o'lu:pleno 're:po, na'ma:zano z 'žę:fo, da je s'pō:ųska. [pslovan. **rępa* (f.) poleg **ręp'a* (f.) pomensko in formalno ustreza stvnem. *rāba* 'repa', srvnem. *rābe* < ide. **rępā* (Bezljaj 1995: 171)] SSKJ+ Plet.+

sklestiti || sk'lę:stıt -im dov. s *sekiro odstraniti (drevesu) veje* Kar je že na t'li:əx, se 'mərə 'wōn sk'lę:stıt, 'vę:je pa o'čę:dıt 'tək, da se s'tę:la na'mę:če na an 'kup, 'vę:je pa na d'ru:gi 'kup, da se ũ'sę s'kōp sp'ra:ji 'du:əmo. SSKJ+ Plet.+

spraviti || sp'ra:jt -im dov. *navadno s prizadevanjem narediti, doseči, da kdo ali kaj pride s kakega mesta, na kako mesto* M'wa:di, 'mo:čni 'dę:di pa so se sp'ra:jli nad sm're:ke, 'ki:re je 'bi:rt op'sō:do na s'mərt. SSKJ+ Plet.+

stelerajavec || stele'ra:joųc -a m *tisti, ki se udeleži steljeraje* 'Po:le pa 'bi:ca, za n'ļō pa ũ'si d'ru:gi, m'wa:di stele'ra:joųci, g'rejo ũ 'li:əs. SSKJ– Plet.–

stelja || stę:la -e ž *kar se uporablja za pripravljanje ležišča domačim živalim* Med najsta're:jšimi x'wa:pęc 'Ga:špər s s'vo:jimi 'ō:semdeše'ti:mi 'li:ətami po'ča:si k'ra:wla za n'ji:mi, če g'lix je do'lo:čen le za s'tę:lo 'se:kat, kar je 'boļ 'wa:xko 'dę:wo. [pslovan. **stęla* (f.) je nomen actionis < nomen acti 'kar se nastelje, položi' (Bezljaj 1995: 316)] SSKJ+ Plet.+

steljeraja || stele'ra:ja -e ž *pripravljanje stelje, navadno s klestenjem smrekovih vej* 'Tuj ž'wa:di je b'wō 'wę:iko, po'si:əbno na 'vę:čjix paw'ni:jax pa so 'mərli za nas'ti:əų pos'kərbet na stele'ra:jax, 'ka:mor so po'wa:bli 'tōt so'sę:de. SSKJ+ (nar. koroško) Plet.–

steljnica || s'tɛ:lnica -e ž *orodje, s katerim se čisti veje in pridobiva steljo* 'Tam 'lɔ:jtərnɪk z'vərnejo, da se 'ma:x zwa'li: pred 'nɔ:ten, k'ljir ga že 'ča:ka s'ta:ri 'Ga:špər s s'tɛ:lnico ɥ 'ro:ki. SSKJ+ (redko) Plet.+

suhlca || sox'li:ca -e ž *suha veja* Pa 'par sox'li:c bo t'ri:əba 'dɔu po'se:kat. [pslovan. *sūchb*, **sucjǎ*, *sūchopomen* 'siccus' (*sūha*) je splošnoslovan. (Bezljaj 1995: 339)] SSKJ– Plet.p–

šarkelj || 'ša:rtəl -tlna m *pecivo iz kvašenega testa z vmešenimi rozinami* In 'təsta, ki z'ma:ga, do'bi: od gospo'da:rja 'xi:še 'ša:rtəl, ok'ra:šen s 'cu:kərčki. [prevzeto iz bav. nem. *Schärtel*, *Schärtling* (Bezljaj 2005: 11–12)] SSKJ+ Plet.+

šintarija || šinta'ri:ja -e ž *težko delo* 'Ma:x je 'təžek, po'si:əbno še po 'dəžo in je p'ra:va šinta'ri:ja še za m'wa:de. [nem. die *Schinderei* 'garanje, muka' (Bezljaj 2005: 45)] SSKJ– Plet.–

špo(r)hert || š'pɔ'xɛ:rt -a m *naprava z železno ploščo za kuhanje in ogrevanje* 'Vɛje se ras'si:əka za 'pa:c'ne, 'ko 'tək 'ləpo go'ri:jo na ot'pərtem 'ɔ:jgno pa 'tɔj ɥ š'pɔ'xɛ:rto, 'tam, kjer so se 'təste 'ca:jte že 'wa:xko pər'wɔ:šli 'tak 'lu:ksos. [nem. *Sparrherd* 'štedilnik' < 'varčno ognjišče' iz *sparen* 'varčevati' in *Herd* 'ognjišče' (Bezljaj 2005: 107)] SSKJ+ Plet.–

štala || š'ta:la -e ž *hlev* In ga je gospo'da:r, ki je 'biɥ p'rau xu'do:bən, enos'ta:uno 'vərgo is š'ta:le, kjer je 'mɛɥ s'vɔ:jo 'pɔ:jst'lo, 'tək da še pres'pa:t ni 'mɔu. [morda izposojeno iz srvnem. *stal* (m.), -*lles* 'prostor za živino, hlev' zaradi spola južnoslovan. *štála* je bolj verjetno, da je to rom. izposojenka (Bezljaj 2005: 105)] SSKJ+ (nižje pog.) Plet.+

štamprl || š'ta:mpərɫ -a m *šilce – prostorninska mera, 0,3 decilitra* 'Na:jprej se 'ma:wo potp're:jo s š'ta:mpərɫom ta'bɔ:lšega – čr'ni:čouca. [izposojeno iz bav. avstr. *Stamperl* 'kozarec brez ročaja za žganje, liker' (Bezljaj 2005: 106)] SSKJ+ (nižje pog.) Plet.–

tolst || 'tɔ:ust -a -o prid. *debel* 'Pɔ sta pa d'wa: 'mo:čna 'dɛ:da 'cux ža:go w'li:əkwa 'səm pa 'tɔ:ta 'tuj 'pɔu 'u:re, po'si:əbno še, če je b'wa sm'rɛ:ka 'tɔ:usta. [pslovan. **tʰlʰstb* ali **tʰlʰstb* (Bezljaj 2005: 195)] SSKJ+ Plet.+

vleči || ɥ'lɛ:či -em nedov. *s silo, usmerjeno proti sebi povzročati premikanje česa za seboj, k sebi* 'Cux 'ža:go ɥ'ləčt, ki jo je 'dɔns za'mɛ:njawa mo'to:rka, je b'wɔ xu'di:čewo 'təško 'dɛ:wo. [pslovan. **vʌlk-tʰ*, **velčěšb* 'vleči' (Bezljaj 2005: 331)] SSKJ+ Plet.+

vodni || 'wɔdni prisl. *dopoldan* 'Wɔdni, ko je 'u:ra ɥ 'tu:rno od'bi:wa d'wa:naɪst, se je d'ru:ščina u'su:wa p'rɔti 'du:əmo na i'ži:no. SSKJ+ Plet.+

vol || 'wo:ɥ 'wo:wa m *skopljen samec goveda, ki se goji zlasti zaradi vprege in mesa* ɥ s'ta:rix 'ca:jtix so ɥ 'lɔ:jtərnɪk ɥp'rɛ:gli 'wo:lɛ. [pslovan. **vɔlb* povezujejo s pslovan. **velb* 'velik' in domneva prvotno 'velika žival', **vɔlb* pomeni samo 'skopljeno moško govedo' (Bezljaj 2005: 339)] SSKJ+ Plet.+

voz || 'wu:əs 'wo:za m *vozilo z navadno štirimi kolesi za prevoz ljudi in tovara, ki ga vleče vprežna žival* Če je te'rɛ:n s'tərm, se 'wa:xko zgo'di:, da 'kojn ne 'mɔ:re zaus'ta:jt 'təškega 'wo:za in bi b'lɛ pot'ri:əbne b'rɛ:mze, ki jix pa 'lɔ:jtərnɪk 'ni:ma. Za'tu:ə 'fu:rman ɥ'ta:kne 'an 'koɥ met š'pri:kle 'za:dnix ko'li:əs, da se

ne 'su:čejo. In 'tək p'ri:de 'fu:ra s'rē:čno do 'du:əma. [pslovan. *vðzъ < ide. *uóg'ho- je nomen actionis iz korena *ueg 'h- 'vesti, peljati, premikati' (Bezljaj 2005: 347)] SSKJ+ Plet.+

vpreči || ʋp'rē:či -žem dov. *pripeti vprežno žival z vprežno opremo k vozu* ʋ s'ta:rix 'ca:jtix so ʋ 'lɔ:jtərnɪk ʋp'rē:gli 'wo:le. SSKJ+ Plet.+

zasekati || za'si:əkati za'si:əčem dov. *Z udarcem, udarci z ostrim predmetom, narediti zarezno, odprtino v kaj* Sm'rē:ke, vi'so:ke 'tuj d'wajst 'mē:trou, ni b'wɔ 'tək 'wa:xko 'dɔu 'pɔdʁt. 'Na:jprej jo je x'wa:pəc na 'e:nem k'ra:jo za'si:əko, da je do'lɔ:čo, na 'ki:ri k'raj bo 'pa:dwa. SSKJ+ Plet.+

žajfa || 'žē:fa -e ž *milo* 'Na:jprej se za'žē:nejo 'pu:əbi za g'wa:tko o'lu:pleno 'rē:po, na'ma:zano z 'žē:fo, da je s'pɔ:ʋska. [izposojeno iz zgodnjernem. bav. *zaiife* 'milo', *zaiifen* 'militi' (Bezljaj 2005: 434)] SSKJ+ (nižje pog.) Plet.+

živad || 'ž'wa:t -di ž *bitje, ki se hrani z organskimi snovmi, ima čutila in se navadno lahko premika* 'Tuj ž'wa:di je b'wɔ 'wē:ɪko, pɔ'si:əbno na 'vē:čjix pawər'ni:jax pa so 'mərli za nas'ti:əu pɔs'kərbet na stele'ra:jax, 'ka:mor so pɔ'wa:bli 'tɔt so'sē:de. [prvotno verjetno kolektivna tvorba (kot *živād*) tipa *drhāl*, lat. *animal*, *-ālis* (n.) 'živo bitje' (Bezljaj 2005: 458)] SSKJ+ Plet.+

4.3 Analiza besedja, zbranega v narečnem slovarčku

Celoten narečni tematski slovarček o steljeraji vsebuje 159 besed. V prispevku jih je prikazanih le 70.⁹ Zbrano besedje lahko glede na izvor razdelimo na neprevzeto in prevzeto besedje. Največ besed je neprevzetih oziroma slovanskega izvora (55 – 34,6 %). Šekli in Toporišič pod neprevzete lekseme uvrščata tudi tiste, ki so tvorjeni iz prevzetih leksemov s pomočjo domačih besedotvornih postopkov (Šekli 2005: 178; Toporišič 1992: 218): *kotel, pavernija, pavrški, šintarija*. V predstavljenem slovarčku je 41 germanizmov (25,8 %), pet besed (3,2 %) je romanskega izvora. Le-te so bile preko nemščine ali drugih evropskih jezikov sprejete v slovenski knjižni jezik, od tod pa v narečje (Koletnik 2008: 86).

V SSKJ najdemo 80,5 % besed (128) z istim pomenom kot v narečju, 17,6 % (28) narečnih besed v njem ni mogoče zaslediti, 1,9 % oziroma 3 besede pa imajo v njem drugačen pomen kot v narečju. V *Slovensko-nemškem slovarju* Maksa Pleteršnika je zapisanih 112 besed (70,4 %), 3 besede (1,9 %) imajo drugačen pomen kot v narečju, 44 besed (27,7 %) pa ne vsebuje.

⁹ Podatki, ki jih navajam v nadaljevanju, se navezujejo na celoten slovar.

4.4 Primerjava z besedjem v diplomskem delu Tine Zagernik

Zbrano besedje na podlagi DVD-posnetka o steljeraji sem primerjala s koroškim podjunskim besedjem¹⁰ (le-te se na primer od mežiškega narečja loči po razvoju nosnega *ɛ* in dolgega polglasnika v *a*-jevski fonem ter dolgega *a*-ja v široki *o*), pri čemer sem izhajala iz diplomskega dela Tine Zagernik z naslovom *Besedje koroškega delovnega običaja steljeraja na Strojni*. Avtorica je geselski članek oblikovala na podoben način, le da je pri samostalniku navajala še oblike za imenovalnik ednine in množine, etimološke podatke je navajala le za izposojenke, zapisanost besed je preverjala le po SSKJ.

V diplomskem delu predstavljeni abecedni slovarček vsebuje 123 besed. Primerjava s tu prikazanim gradivom je pokazala, da 66 besed (53,6 %) od 123, predstavljenih v delu Tine Zagernikove, ne najdemo v besedilu, ki je nastalo na podlagi DVD-filma;¹¹ 138 besed je takšnih, ki jih Zagernikova ne omenja, so pa zapisane v slovarki obliki na podlagi DVD-filma. Če bi združili oba slovarčka, bi dobili narečni slovar o steljeraji z 225 besedami, ki bi jih bilo potrebno preveriti v več krajih na terenu.

V tabeli 1 prikazujem 23 besed, ki jih ni mogoče zaslediti DVD-filmu, so pa zapisane v slovarčku Zagernikove.¹² Njihovo rabo sem preverila na kmetiji Golak na Dolgi Brdi. Navajam samo tiste besede, ki se razlikujejo v fonetičnem zapisu in pomenu.

5 Sklep

Prispevek v obliki narečnega slovarčka predstavlja besedje kmečke delovne šege na Koroškem – steljeraje, ki je bila v preteklosti na tem delu Slovenije močno razširjena. Z zamiranjem le-te izginja tudi v tem prispevku predstavljeno delovno besedje, za katerega je ugotovljeno, da je v večini slovansko. Naloga za prihodnje je izdelava tematsko-slikovnega slovarja koroškega mežiškega in podjunskega narečja in seveda preverjanje zbranih besed o steljeraji na več točkah po terenu.

¹⁰ »Govor Strojne je mešan podjunsko-mežiški vzhodnokoroški govor, ki je izgubil za koroška narečja značilen tonemski naglas na dolgih in kratkih zlogih. Ker se je kratki naglas, v novejšem času tudi dolgi končni (prvotno cirkumflektirani), umaknil na prednaglasne samoglasnike, naprej na *e*, *o* in polglasnik, dolgi cirkumfleks pa se lahko umakne tudi na druge samoglasnike, so nastali kratki samoglasniki tudi sredi besede. Dolgi in kratki naglašeni samoglasniki so tako mogoči v vseh besednih zlogih.« (Zagernik 2001: 9)

¹¹ Te besede so preverjene na kmetiji Golak na Dolgi Brdi pri Prevaljah.

¹² Zaradi omejenosti prostora besed iz diplomskega dela Tine Zagernik ne navajam v slovarki obliki.

POKNJIŽENA IZTOČNICA (glede na Strojno)	FONETIČNI ZAPIS		POMEN
	ZAGERNIK, STROJNA	GOLAK, DOLGA BRDA	
absajdezen	op'še:idezn̩	'še:idezn̩	našmrljenec, ki se je potihoma prikradel na kmetijo, kjer so imeli steljerajo, in vrgel v hišo košaro s sramotilnim darilom
bela repa	'be:la 're:pa	'bi:əwa 're:pa	kulturna rastlina z velikimi listi ali njen beli podzemeljski in oleseneli del; na steljeraji pripomoček pri igri, pri kateri so repi njen beli del namilili, udeleženci steljeraje pa so jo skušali uloviti
bob	'bo:p	'bop	ocvrto pecivo majhne, okrogle oblike, narejeno iz testa za krape ter prelito s kuhanim in sladkanim žganjem
dol klestiti	'dou̩ k'l̩e:st̩it	'dou̩ ok'l̩e:st̩it	s sekiro odstranjevati, sekati veje z drevesa
drugič	d'rəč	d'ru:go'ba:rt	drugič
hren	x're:n	x're:n, k'ru:xou̩ x're:n	jed iz goveje ali ovčje juhe, na kocke narezanega kruha in naribanega svežega hrena
jenica	jə'ni:ca	'čə:li	telica
kačja slina	'ka:čja s'li:na	š'nops	žganje, alkoholna pijača iz sadnih tropin
kanavska	ka'na:uška	ra'ču:n	mala sekira za odstranjevanje, sekanje iglastih delov z že odsekanih smrekovih vej
kuglica	'ku:gļca 'čorne 'ku:gļce m'li:əčne 'ku:gļce	'ku:gļca 'e:dove 'ku:gļce m'li:əčne 'ku:gļce	kroglica drobne kroglice iz ajdove moke in jajca ter kuhane v vodi ali juhi, v kateri se je prej kuhalo svinjsko meso drobne kroglice, narejene iz pšenične moke in jajca ter kuhane v mleku
lisičji raj	li'si:čji 'ra:ī	'me:təl 'ta:nc	ples z metlo (ljudska igra pri steljeraji)
mežerli	'ma:žerlī	'mæžərle	pečena jed iz drobovine in riža
nudelj	'nu:dļ	c've:ki	svaljek, cmok
nudeljč	'nu:dļč	(š'ro:ki) 'nu:dļči	rezanec/izdelek za zakuho iz rezančnega testa v obliki krajših trakov
ovčje meso	'oučje 'māso	'oučje 'māso	ovčetina; na steljeraji je bila navada, da so pripravljali jedi iz ovčjega mesa
plahta	p'wa:xta	Ne poznajo.	kup, kopica smrekovih vej
plasta	p'wa:sta	Ne poznajo.	plasta/kup, kopica smrekovih vej
račun	ra'ču:n	ka'nə:uška	priprava za sekanje ali obsekovanje; klestilnik
riža	'ri:ža	ra'də:uc	vrsta
sečnja	'se:čna	po'di:ranje	sečnja
skupaj vlačiti	s'kop u'lačit	'kop 'wa:čit	vlačiti/ročno spravljati kupe smrekovih vej v gozdu do poti, tako da drsijo po tleh
smrečenka	smre'če:nka	smre'či:nka, 'koš, 'ka:pnik	smrečica
ščet	'ši:ət	Ne poznajo.	ščetka; tudi pripomoček za igro pri steljeraji, katere udeleženci so stali v sklenjenem krogu in ga skrivali ter vsake toliko z njim podrgnili po hrbtu tistega, ki je stal na sredini kroga ter skušal ugotoviti, kdo ga trenutno ima

Tabela 1: Besede iz diplomskega dela Tine Zagernik in preverba njihove rabe na kmetiji Golak na Dolgi Brdi pri Prevaljah

OKRAJŠAVE IZ ETIMOLOŠKIH SLOVARJEV

Okrajšave jezikov so takšne kot v Snoju (2003): avstr. – avstrijsko, bav. – bavarsko, bav. avstr. – bavarsko avstrijsko, ide. – (pra)indoevropsko, lat. – latinsko, nar. – narečno, nem. – nemško, pslovan. – prasllovansko, rom. – romansko, slovan. – slovansko, sloven. – slovensko, srvnem. – srednjevisokonemško, stvnem. – starovisokonemško.

VIRI

DVD film, 2007: *Steljeraja pri Golaku, 13. 10. 2007*. Prevalje: Dolga Brda.

Tina ZAGERNIK, 2001: *Besedje koroškega delovnega običaja steljeraje na Strojni* (diplomsko delo). Mentorica: dr. Vera Smole. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.

LITERATURA

Martin AHLIN, Ljudmila BOKAL idr., 2005: *Slovar slovenskega knjižnega jezika z Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki* (elektronski vir). Elektronska izd. na plošči CD-ROM. Ljubljana: DZS.

Anja BENKO, 2008: Podjunske besedje v zbirki Luke Sienčnika (1904–1989) in danes na Strojni. Ur. Miran Košuta. *Slovenščina med kulturami*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 219–233.

France BEZLAJ, 1976–2007: *Etimološki slovar slovenskega jezika*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Doris DEBENJAK, Božidar DEBENJAK, Primož DEBENJAK, 2003: *Veliki nemško-slovenski slovar (elektronski vir)*. Elektronska izd. na plošči CD-ROM, 2. prenovljena izdaja. Ur. Branko Madžarevič, Polonca Kocjančič. Ljubljana: DZS.

Peter FICKO, 1965: Skupni delovni običaji. *Med Peco in Pohorjem*. Ur. Rajko Poberžnik. Maribor: Založba Obzorja Maribor. 147–171.

Janez GRADIŠNIK, 1997: *Nemško-slovenski slovar/Slovensko-nemški slovar*. Maribor: Založba Obzorja.

Marc L. GREENBERG, 2002: *Zgodovinsko glasoslovje slovenskega jezika*. Maribor: Aristej.

Mihaela KOLETNIK, 2008: *Panonsko lončarsko in kmetijsko izrazje ter druge dialektološke razprave*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.

Dušica KUNAVER, 1999: *Čar kruha v slovenskem ljudskem izročilu*. Ljubljana: samozal. D. Kunaver, Zavod za tehnično izobraževanje.

Tine LOGAR, 1993: *Slovenska narečja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

- –, 1996: *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Ljubljana: Znanstveno-raziskovalni center SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša.
- Janez MIKIC, 1974: *Govor vasi Šentanel* (diplomsko delo). Ljubljana: Filozofska fakulteta v Ljubljani.
- Karla ODER, 1992: *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja – 20. stoletje*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Maks PLETERŠNIK, 2006: *Slovensko-nemški slovar (1894–1895). Transliterirana izdaja*. Ur. Metka Furlan, Helena Dobrovoljc, Helena Jazbec. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, Anebis.
- Marko SNOJ, 1997: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Hildegard STRIEDTER TEMPS, 1963: *Deutsche Lehnwörter im Slovenischen*. Berlin: Osteuropa-Institut Berlin, Berlin-Dahlem.
- Matej ŠEKLI, 2005: Odras medjezikovnih stikov v poimenovanjih za vaške poklice in dejavnosti v nadiškem narečju. Ur. Marko Stabej. *Večkulturnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 176–181.
- Jože TOPORIŠIČ, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Zinka ZORKO, 1995: *Narečna podoba Dravske doline*. Maribor: Kulturni forum (Zbirka Piramida; 3).
- –, 1998: *Haloško narečje in druge dialektološke študije*. Maribor: Slavistično društvo (Zora 6).
- –, 2002: Podjurski govor Strojne na Koroškem. *Med dialektologijo in zgodovino slovenskega jezika*. Ur. Marko Jesenšek, Bernard Rajh, Zinka Zorko. Maribor: Slavistično društvo (Zora 18). 35–51.
- –, 2002: Slovenska obmejna narečja. *Zbornik slavističnega društva Slovenije 13*. Ur. Marko Jesenšek. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 17–41.
- –, 2009: Koroško mežiško narečje v luči novih glasoslovnih raziskav. *Slavia Centralis* št. 2, letnik II. 33–49.
- Herbert Ernst WIEGAND, 2002: Altes und Neues zur Mediostruktur in Printwörterbüchern. *Lexicographica* 18. 168–252.
- –, 2005: Über die Datenakzessivität in Printwörterbüchern. Einblicke in neuere Entwicklungen einer Theorie der Wörterbuchform. *Lexikos* 15. 196–230.
- Herbert Ernst WIEGAND, Vida JESENŠEK, 2006: O družbeni odgovornosti znanstvene leksikografije. Ur. Marko Jesenšek in Zinka Zorko. *Jezikovna predanost: akademiku prof. dr. Jožetu Toporišiču ob 80-letnici*. Maribor: Slavistično društvo (Zora; 44), Ljubljana: SAZU. 361–379.

THE LEXIS OF AN OLD FARMING PROCEDURE, STELJERAJA, IN CARINTHIA

The article presents the lexis of an old Carinthian working procedure – steljeraja. The article is based on a DVD-film made by the locals at the Golak farm in Dolgo Brdo near the town of Prevalje in Carinthia. The film features farmers using the old farm tools, trying to follow all the traditions and customs related to steljeraja. In the paper, the Mežica-Carinthian (koroško-mežiško) lexis from the field of steljeraja will be compared to that of Podjuna-Carinthian (koroško-podjunsko). The former includes many words of Slavic origin, while the more recent ones features many lexical items from contact languages, in particular German (Tina Zagernik: *Besedje koroškega delovnega običaja steljeraja*, Ljubljana, 2001). Finally, similarities and differences between the two dialect groups will be indicated.
